

Kauno muzikos draugija ir lietuvių muzikinės kultūros kontekstas

Laima Kiauleikytė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: lk410603@gmail.com

Straipsnyje rutuliojama XIX a. Kauno muzikinės kultūros tema (pradžią žr. *Kultūrologija*, 2007, t. 15; 2009, t. 18). Šįkart publikacijos objektas – Kauno muzikos draugijos veikla, uždavinys – šios veiklos faktografija, trumpa raidos apžvalga. Straipsnio tikslas – bent iš dalies įvertinti Lietuvos muzikos istorijoje šiai draugijai tekusią vietą, apibūdinti jos kultūrinio veiksnio arealą lietuvių tautinio muzikinio priešaušrio sąlygomis. Publikacijoje skelbiama naujų XIX a. Lietuvos muzikinio sąjūdžio faktų, patikslinami įvardytieji. Sąlygiškai originalu joje tai, jog, dėliojant KMD veiklos nuotrupas, siekiama kuo išsamesnio muzikinių kultūrinių sąskambių konteksto. Straipsnio rezultatai gali būti pritaikyti nuoseklaus XIX a. Lietuvos muzikinės kultūros vaizdo atkūrimui ir vėlesnių probleminių reiškinių tyrimų sklaidai. Panaudoti tradiciniai istoriografinis, lyginamasis, sintezės mokslinio tyrimo metodai.

RAKTAŽODŽIAI: muzikos draugija, muzikinis sąjūdis, XIX a., Lietuva, Rusijos imperijos Šiaurės Vakarų kraštas, Kaunas, muzika, teatras, muzikinė pramoga

Imantis mažiau tyrinėtų Lietuvos muzikinės praeities temų, šių dienų autoriui neišvengiamai tenka vienu kartu įveikti net keletą mokslinio gilinimosi pakopų. Šiandien jau vargiai beatkuriamas faktografijos nuoseklumas, nepakankamai išsami istoriografijos seka, hipotetiška lyginamoji plotmė, žūtbūtinės turiningesnių apibendrinimų pastangos – tyrėjo polėkį nuolat trikdantys, tačiau neišvengiami iššūkiai. Taip ir šįkart, besiaiškinant elementarią Kauno muzikos draugijos (toliau – KMD) gyvavimo eigą, medžiagos plėtotę tolydžio jaukė dėl Lietuvos (Rusijos imperijos Šiaurės Vakarų krašto) muzikinio sąjūdžio įvairovės kylantys klausimai. Ar būta KMD indėlio tarp moderniąją Nepriklausomos Lietuvos muzikinę kultūrą maitinusių įplaukų? Kokia tikroji šio Rusijos imperijos provincijos miestų muzikinių draugijų pavyzdžiu sukurto, tačiau lokalaus muzikinio sąjūdžio suformuoto reiškinių paveikumo sklaida? Sudėtingiausia problema, kurią reikėtų įvairiapusis aptarti, čia būtų Nepriklausomybės dvidešimtmečio priešaušrio kultūrinio konteksto ir Lietuvos muzikos istorijos tęstinumo santykis. KMD istorinis autonomiškumas lietuvių muzikinio gyvenimo vertintojui pateikia aktualių klausimų – jei gyvavo tokių visumos atžvilgiu kultūriškai menkai tesusietų dėmenų, tai koks yra išsamus Lietuvos muzikinės kultūros vaizdas.

Struktūros ir veiklos požiūriu KMD buvo kiek kitokia nei Vilniaus muzikos draugija (Rusų imperatoriškosios muzikos draugijos Vilniaus skyrius). Priešingai nei ligi šiol manyta (taip teigiama ligšiolinėse Lietuvos muzikos istorijos publikacijose), KMD nebuvo RIMD padalinys¹. Tai savarankiškas muzikos ir teatro mėgėjų sambūris.

1 *Отчет Императорского <...> общества*: 1–59.

Vėlgi ne demokratinio pobūdžio muzikos mylėtojų bendrija, o carų laikais į Lietuvą atkeldintos rusakalbės dvarininkijos, turtingų Kauno verslininkų, namų laikytojų, valdininkų, tarnautojų, Kauno tvirtovės karininkų ir jų šeimų sandrauga. Carų Lietuvoje ėmus vykdyti rusinimo politiką, kai administraciniai postai, valstybinė, vienuolynų, bažnyčių, dalis bajorų žemių atiteko atvykėliams, šieji ilgainiui ėmė puoselėti savitas muzikinio pramogavimo formas. XIX a. Rusijos miestuose įsigalėjus viešajam muzikos sąjūdžiui, atitinkamas vyksmas neužsibuvus dvaruose plėtotas ir Lietuvoje, šiuo atveju Kaune. KMD veikloje aktyviai dalyvavo rusakalbė bajorija (kunigaikščiai Obolenskiei, A. Širinskis-Šichmatovas, baronas B. Geršau-Flotovas, kiti), tačiau tarp narių matyti Tiškevičių, Tyzenhauzų, taip pat viena kita lietuviškos etimologijos (E. Doviat, kiti) pavardė.

Pagrindiniai tautiniu bei socialiniu požiūriu labai įvairios draugijos tikslai buvo muzikinė kultūrinė savišvieta, kartu mėgavimasis muzika, literatūra, teatru. Ir labdara. Pastaroji, ypač pirmaisiais veiklos dešimtmečiais, buvo svarbiausia – skurdžiam provincijos miestui trūko lėšų. Remti gimnazijų, mokyklų moksleiviai (neišskiriant katalikų), pamestinukų ir našlaičių prieglauda (ir jos pastatų plėtra), beturčių vaikų lavinimo iniciatyvos, Kauno viešoji biblioteka, miesto vargetos. Tekdavo paremti ir draugijos narius: minima, jog kartą (1900 12 25) 25 rb sušelptas pasiligojęs muzikos profesorius Karlas Welfertas, kitąkart (1901) sumokėta už mirusio draugijos nario dukters mokslą, parenta šeima. Nors bemaž pusę finansinių įplaukų pasiglemždavo muzikos instrumentų nuoma, taisymas, afišų, programų ir bilietų spausdinimas, natų pirkimas ir perrašinėjimas, patarnautojų (pasiuntinio, vežiko) išlaikymas, draugija buvo sukaupusi lėšų (vienkartinis nemuzikuojančio garbės nario mokestis buvęs 1 000 rb, arba 100–200 rb metams, už pasirodymus per sezoną būdavo surenkama per 1 000 rb, be to, draugija buvo gausi – 1900–1901 m. sezoną ją sudarė iki 600 asmenų). Siekta visuomeninio prestižo – draugijai talkininkavo maloniai nusiteikę garbės nariai, įtakingiausi gubernijos valdininkai (Vilniaus, Gardino ir Kauno gubernijų gubernatorius, Kauno gubernijos gubernatorius, Kauno gubernijos bajorų maršalas, Kauno tvirtovės komendantas, Berniukų gimnazijos vadovas, periodinio leidinio *Kovenskije gubernskije vedomosti* redaktorius). Draugijos sudėtis mainėsi kariškiais ir caro valdininkams keičiant tarnybos vietą.

Vieša KMD veikla matyti nuo 1864 metų. Sambūrio ataskaitos liudija, jog 1866–1876 m. draugija kasmet surengdavo po keletą (minima iki aštuonių) viešų pasirodymų, stengtasi juos sukviesti kas mėnesį. Tuo metu renginiai vykdavo „Liepojos“ viešbutyje (*Vilenskaja* – Vilniaus g. 14), Mergaičių ir Berniukų gimnazijose. Mėgėjams vadovavo Aleksandras Savinskis², kartą kitą – M. Mickevičius. Muzikinė

2 Nuo 1866 m. KMD vadovavo ukrainiečių kilmės muzikas mėgėjas, Kauno teisminės apygardos garbės teisėjas, tikrasis valstybės tarėjas Aleksandras Savinskis (g. 1836 04 11 Taganroge, Kaune nuo 1862 m.). Buvo gabus smuikininkas, gitaristas. Kauno muzikos mėgėjams vadovavo 25 metus. Organizavo nedidelį orkestrą, kamerinių ansamblių, periodiškai rengdavo rečitalius ir draugijos narių koncertus. Griežė daugeliu instrumentų. Mokydamasis Jekaterinoslavlio

draugijos veikla iš pradžių buvo įvairiapusiškesnė nei literatūrinė. 1870 m. pabaigoje A. Savinskio iniciatyva įkurtas nedidelis (9 žmonių) orkestrėlis, po 2–3 mėnesių repeticijų Berniukų gimnazijos salėje surengęs 8 labdaros koncertus. Pasisekimas leido dar keletą vakarų surengti „Liepojos“ viešbutyje, vėliau orkestras iširo. Organizuotas ir choras (metus jam vadovavo muzikos mėgėjas K. Postovskis, kitus – V. Masalskis). 1877–1879 m. KMD veiklos nematyti. 1882 m. ji įteisinta oficialiai. 1890 10 14 bendro draugijos susirinkimo nutarimu atnaujinta veikla truko iki 1892-ųjų rudens. 1899 10 03 šią vėl atgaivinusi, XIX–XX a. sandūroje buvo itin aktyvi, o prieškario metais – įsidėmėtina.

1882 03 15 Kauno karininkų ramovėje (Karininkų klube, *Nikolajevskij* prosp. – Laisvės al. ir *Garnizonnaja* – A. Mickevičiaus g. kampe) surengtas oficialus KMD steigiamasis susirinkimas. Nuo tol (Kauno gubernijos gubernatoriaus siūlymu) draugijos veikla struktūruota Minsko (ne RIMD skyriaus) ir kitų Rusijos imperijos provincijos miestų muzikos draugijų veiklos pavyzdžiu. Nariai suskirstyti į keturias kategorijas: dideles sumas aukoję garbės nariai (minėti gubernijos valdininkai ir vietinės muzikos įžymybės), vidutinį mokesį (10–20 rb) mokėję veikiantieji nariai, grupė narių padėjėjų (antraeilų pagalbinių – 1–3 rb) ir lankantieji nariai (3–5 rb mokėję suinteresuoti žiūrovai, klausytojai). Nario mokesčiai, laikui bėgant, kito, taikyta įvairių lengvatų, leista atidėti mokėjimą ir pan. Seniūnui K. Dytrichui pasiūlius, pirmininku išrinktas A. Savinskis. Taip pat nutarta, suteikiant veikiančiojo nario vardą ir ženklelį, pasikviesti kitų miestų muzikų. KMD įstatai – Minsko MD įstatų kopija – VRM patvirtinti 1883 05 14.

1882–1887 m. renginiai vykdavo Karininkų ramovėje, o repetuota Bajorų klubo (*Blagorodnoje sobranije, Novaja* – Maironio g. 11) salėje. Rengta nemažai muzikos vakarų (kartkartėmis po keletą per mėnesį). 1885 06 12 A. Savinskio rūpesčiu organizuotas mėgėjų koncertas Gardino padegėliams sušelpiti – surinkta bemaž 600 rb ir atiduota nukentėjusiųjų gelbėjimo komitetui.

Palyginti ženkli XX a. pradžios KMD veikla. Suaktyvėjo draugijos meninis sąjūdis, nutarta apdairiau eikovti lėšas, suinventorinta draugijos nuosavybė, sugriežtinta finansinė atskaitomybė (be pateisinamos priežasties nelankantieji choro repeticijų buvo atleisti, o brovimasis į viešuosius renginius muzikai griežiant paskelbtas smerktinu

gimnazijoje būrė orkestrus, pritaikydavo jiems kūrinius. Baigęs mokslus, griežti mokė valdininkus. Sukūrė 3 smuiko koncertus, 4 styginių kvartetus, smuiko ir violončelės duetų, tercetų styginiams, fortepijonui ir fisharmonijai, taip pat kūrinių septyniastygėi gitarai ir orkestrui. Geriausi kūrybos puslapiai – pjesės smuikui: trys „Dainos be žodžių“, *Scherzo*, *Kaprisas*, „Lopšinė“. Sankt Peterburgo „Davinghoffo“ leidykla 1889 m. išleido A. Savinskio kūrinių rinktinę „Fischer-Würzburg“ leidykla išleido *Beliebte Tänze*, o „Rahter“ – *Deux morceaux*, op. 11 (*Berceuse, Caprice*). Apie A. Savinskį, vadindama talentingu smuikininku, keliskart yra rašiusi Sankt Peterburgo spauda (*Journal de St. Petersbourg*, 1888, 1889). Kartą, kai po koncerto (1872 12 21) Kauno menų puoselėtojai padovanojo A. Savinskiui raudonmedžio stryką ir juodmedžio dirigento lazdelę, koncertantas atsakė išleistas lėšas mieliau būtų skyręs labdarai, koncertą rengdamas vien apie labdarą tegalvojęs ir paakino labdarai draugijos narius. 1883 03 13 Minsko muzikos draugija pateikė A. Savinskiui prašymą tapti MMD garbės nariu. KMD garbės nariu kapelmeisteris tapo 1900 11 05. KMD veiklai nuolat trūkinėjant, A. Savinskis buvo prašomas ją atnaujinti (*Отчет Ковенского <...> общества*: 19–29).

draugijos įstatų pažeidimu). Papildyta KMD biblioteka ir instrumentų kompleksas – 1900 m. A. Savinskis draugijos bibliotekai padovanojo savo kūrinių, o 1901 m. dar prieš dvidešimtmetį (1882) periodinėje spaudoje reklamavęsis karo kapelmeisteris ir pedagogas Nikolajus Arsas (Volkov, 1857–1902) pardavė draugijai vokalinės muzikos natų ir orkestro partitūrų (įkainota 50 rb). Pirmininku 1900 10 11 išrinktas pulkininkas A. de Roberti, 1901 04 23 – N. Bogdanovičius, 1904 09 02 – Kauno vicegubernatorius (1902) baronas Bernardas Geršau-Flotovas. Draugija išaugo kiekybiniu požiūriu, buvo renkami teatro ir muzikos sekcijų seniūnai.

Imta aktyviau dalyvauti bendrajame rusų kultūriniame sąjūdyje – 1901 m., Kauno gubernijos gubernatoriui tarpininkaujant, ketinta skirti 25 rb Michailo Glinkos (1804–1857) paminklui Sankt Peterburge statyti. 1901 m. rudenį nutarta apie KMD veiklą informuoti rusų kalba (? Hugo Riemanno, 1849–1919) muzikos žinyną rengusį Sankt Peterburgo muzikos publicistą Pavelą Veimarną (1857–1905). Rusijos imperatoriškajai šeimai 1901 m. lankantis Prancūzijoje, KMD, linkėdami tinkamai pasiręngti priėmimui, sveikinimu kreipėsi (09 08) į Prancūzijos švietimo ministeriją ir sulaukė draugiško pritariančio atsakymo.

Ilgainiui pasinešta muzikinius vakarus ir spektaklius rengti Kauno miesto teatre, tačiau susidurta su carų imperijos būtį užvaldžiusiu pragmatiškumu. 1900 m. rudenį imta kurti planus ir vesti derybas su teatro arendoriais – antreprenieriu Arkanovu, vėliau – teatro bufeto laikytoju Bulyginu. 1901 03 16 dėl šešerių metų (1902–1908) teatro nuomos dalyvauta Kauno miesto dūmoje vykusiame konkurse – siūlyta 3000 rb metams, tačiau laimėjo per 7000 rb pasiūlęs Vilniaus Pilies klubo, Kauno miesto sodo ir bufeto laikytojas Vestfalis (tuomet stėjo meniniu požiūriu sėkmingas Urbonavičiaus ir Vestfaliaus teatro administravimo tarpsnis). Vis dėlto 1901 m., susitarusi su antreprenere Ivanova, draugija gavo teisę miesto teatre rengti vakarus, o renginių metu disponuoti ložėmis ir parteriu. Labdaringi spektakliai vaikams – net keletas jų įvyko 1900–1901 m. sezono žiemą – statyti Liaudies namų (*Michailovskaja* – A. Mapu ir *Vilkomirskaja* – Šv. Gertrūdos g. kampe) salėje, taip pat sumanyta atskirus vakarus skirti besimokančiai jaunuomenei. Repeticijoms išsirūpinta (1900 10 25) Mergaičių gimnazijos salė – mainais pažadėta labdaringų renginių. Joje stovėjo draugijos fisharmonija (teatro fojė – rojalis), glaudėsi natų, teatro pjesių ir posėdžių protokolų biblioteka. Apsirūpinta arbata, citrina, cukrumi, virduliais, šviestuvais. Posėdžiauta Kauno miesto dūmos (Rotušės) salėje arba periodinio leidinio *Kovenskije gubernskije vedomosti* kultūrinio priedo redakcijos patalpose. Tačiau netrukus vėl ieškota patalpų repeticijoms ir nuosavybei – šįkart Čiulado namuose (*Bolšaja Sadovaja* – Kęstučio g.).

1901 m. rudenį keliskart (10 11–25) apsvarsčius sambūrio įstatus, KMD buvo reorganizuota ir tapo Kauno dailiųjų menų mylėtojų draugija (KDMMD), vienijusi literatūros, dramos, muzikos ir dailės skyrius. Įstatų pavyzdžiu pasitelkta Rostovo prie Dono DMMD. 1901 11 09 Kauno Inteligentų klube vykusiame susirinkime

svarstytas siekiamybe likęs muzikos mokyklos atidarymo klausimas³. KDMMD veikė iki pat Pirmojo pasaulinio karo (1915 m. dar gyvavo, nors duomenų registracijai jau nebe pateikė).

Tarp draugijos narių būta profesionalių muzikų, pažengusių mėgėjų, kai kurie nariai siekė gilesnio muzikinio išsilavinimo: dramai ir muzikai gabus kapitonas P. Medemas 1900 m. dainavimo pamokoms iš Vilniaus kvietėsi vokalo pedagogą A. Kromaną. Draugijai, be minėto A. Savinskio, priklausė ir įžymybės – 1900 12 03 garbės nare išrinkta Imperatoriškųjų teatrų solistė (kontraltas) Marija Dolina-Gorlenko (1868–1919). Kūrybinė draugijos bendradarbė (1901) buvo Leipzigo ir Sankt Peterburgo konservatorijų profesoriaus Karlo Davydovo (1838–1889) mokinė, Vakarų Europoje su pasisekimu koncertavusi violončelininkė Julija Saburova (Bologovskaja, 1862–1938). Prieškario metais KDMMD nariai aktyviai dalyvavo tiek muzikiniuose, tiek draminiuose Kauno miesto teatro spektakliuose, muzikos vakaruose. Kartkartėmis kviestasi muzikų profesionalų – Vilniaus ir Kauno muzikos pedagogų. Antai Miesto teatre Antonui Rubinsteinui (1829–1894) skirtame vakare (1904 11 13) dalyvavo kaunietės mėgėjos, taip pat Vilniaus muzikai – smuikininkas I. Malkinas, violončelininkas M. Veinbrenas. 1912 01 22(28) Kauno muzikos mėgėjai Miesto teatre inicijavo labdaros spektaklį, kurio pirmojoje dalyje, fortepijonui pritariant, parodyta A. Rubinsteino „Demonas“ scena (Angelą dainavo Aglaja Klau), o antrojoje šalia mėgėjų atskirus kūrinius atliko Teresės Taubos Ippo (Ippaitės-Gechtmanienės) mokyklos dėstytoja B. Bezrodnaja. Netrukus (02 05) mėgėjai talkininkavo Maskvos didžiojo ir Sankt Peterburgo Marijos teatrų solisto tenoro Andrejaus Labinskio (1871–1941) bei pianistės Billig koncerte. KMD akompaniatorė M. Barbašinova (1914 03 05)

3 B. Robmano mokykla. 1884 m., finansinėms galimybėms susiklosčius ir atsiradus pasiūlai, Kauno muzikos draugija nutarė steigti (iš tikrųjų – globoti, išlaikyti) muzikos mokyklą. Šioji esą atitiksianti draugijos siekius skleisti muzikinę kultūrą. Mokyklos vadovu tapo vėliau dainavimą dėstęs vokalo pedagogas B. Robmanas. Mokytojais pakviesti Leipzigo konservatorijos kursą baigęs pianistas Polis Beermanas ir Sankt Peterburgo konservatorijos absolventas smuikininkas (?) Vilniaus muzikos mokyklos 1875–1876 m. auklėtinis, Volfo Vasilio Ebano (1832–1888) mokinyš Saverijus Veinbrenas. 1886 m. suburtas choras – KMD labdaros koncerte (03 23) vaikų namų „Broliška mokykla“ naudai koncertavo V. Bloko vadovaujamas B. Robmano mokyklos choras, atlikęs M. Glinkos „Gyvenimo už carą“ numerius – ariją kontraltui ir chorui.

Mokykla veikė KMD nario, Sankt Peterburgo Pirmosios gildijos pirklio C. Rumšiško name (dab. Laisvės al. 89), kuriame buvo įsikūrusi ir žinoma Straušo fotografijos studija. 1884 10 05 spaudoje mokykla pasiskelbė siūlantį dainavimo, fortepijono, smuiko, vėliau planuota – chorinio dainavimo, muzikos teorijos, kitų instrumentų (pagal poreikį) pamokas. Nutarta mokyti dukart per savaitę (9–15, 16–19 val.). KMD ir B. Robmanas 1884 m. rugsėjį (laikiniai – iki 1885 09 29) abipusės paramos ir nuolaidų sąlygomis sudarė sutartį: draugija atskaitysianti dalį už pasirodymus sukauptų lėšų mokyklos naudai, o mokyklos direktorius dalį išlaidų prisiimsiąs sau. Mokykla ėmė mokesčius už pamokas (planuota 5 rb už mėnesį ir 1 rb už papildomą pamoką pageidaujantiems), o KMD užleido mokyklai priklausiusias apšildomas ir aptarnaujamas C. Rumšiško namų patalpas, taip pat susirinkimams, posėdžiams, repeticijoms. Draugija galėjo naudotis ir čia buvusiu rojaliu. KMD nariams mokyklos mokiniams teikta lengvatų lankantis viešuosiuose draugijos renginiuose. Tačiau mokykla gyvavo veikiau savarankiškai. KMD prašoma statistinių žinių šių (iki 1901 m.) nepateikė. Akivaizdžiai ženklėsnė nei pastaroji buvo žinomo Sergejaus Volovičiaus muzikos mokyklos veikla – jos mokiniai prieškarui per sezoną surengdavo per penkiolika viešųjų koncertų (ten pat: 20–25).

pritarė Valstybės teatre Nepriklausomybės metais ženkliai veikusio Sankt Peterburgo Marijos teatro dramatinio tenoro Jevgenijaus Tretjakovo (1888–1967) ir Zimino operos soprano Larisos De Vinci pasirodymui⁴.

1900–1901 m. draugijos teatrinio repertuaro pavyzdys rodo apytikrą XIX–XX a. sandūros teatro mėgėjų kūrybinės veiklos spektrą. Vyravo vienaveiksmė komedija, vodevilis, sentimental drama, tačiau statyta ir literatūrinė klasika. Kauniečiai išvydo L. Tolstojaus komediją „Švietimo vaisiai“, A. Čechovo „Mešką“, N. Gogolio „Revizorių“ ir „Vedybas“, A. Ostrovskio „Savi žmonės – susitarsim“, taip pat Tatjanos Ščepkinos-Kupernik (1874–1952), Ivano Krylovo (1769–1844), Ipolito Špažynskio (1848–1917), Aleksejaus Plešččejevo (1825–1893), Ivano Miasnickio (Baryševo, 1854–1911), L. Ivanovo, S. Rassochino, V. Preobraženskio, O. Notovičiaus, I. Bulacelio, V. Veličkos, V. Kornelievos (Bilibinos), O. Čiuminos, V. Lesnickajos (Belenko), B. Bentovičiaus ir daugelį kt. kūrinių. Matyti, jog net ir populiariojo KDMMD repertuaro būta chronologiškai aktualaus – Ignatijaus Potapenko (1856–1929) 4 veikslių pjesė „Sparnai surišti“ (*Krylja sviazany*) 1904 12 16, 17 vaidinama Sankt Peterburge, o 1905 02 07 tampa KDMMD labdaros spektakliu Kauno miesto teatre. Rengta rusų literatūros klasikams (A. Puškinui ir kt.) skirtų vakarų ir literatūrinių rytmečių.

Ženkliai iškilesnė nei teatrinė buvo 1900–1901 m. muzikinė draugijos veikla. Skambėjo dainos, romansai, tarp autorių minėtini Milijus Balakirevas (1836–1910), Piotras Čaikovskis (1840–1893), Luigi Denza (1846–1922), Sergejus Donaurovas (1838–1897), Jeanas Baptiste'as Faure'as (1830–1914), M. Glinka, Nikolajus (Mykola) Lysenko (1842–1912), Stanisławas Moniuszko (1819–1872), Davidas Popperis (1843–1913), A. Rubinsteinas, Paolo Tosti (1846–1916), Josephas Dieudonné Tagliafico (1821–1900). Atlikta instrumentinių Maxo Brucho (1838–1920) (tema ir variacijos violončelei ir orkestrui „Kol Nidrei“, 1881), Fryderyko Chopino (1810–1849), P. Čaikovskio, K. Davydovo, Richardo Eilenbergo (1848–1925), Apolinary Kątskio (1826–1879), nemažai Felixo Mendelssohno-Bartholdy (1809–1847) (uvertiūros „Ruy Blas“ ir „Hebridai“, „Škotiška“ simfonija, „Capriccio brillant“ h-moll), Valmano ir kt. kūrinių. Parengta operų arijų ir scenų: Aleksandro Borodino (1833–1887) („Kunigaikštis Igoris“), Georges'o Bizet (1838–1875) („Carmen“), P. Čaikovskio („Eugenijus Oneginas“, „Pikų dama“, instrumentiniai baletai „Miegancioji gražuolė“ fragmentai), Aleksandro Dargomyžskio (1813–1869) („Undinė“), Williama Henry Fry (1813–1864) (opera „Leonora“, 1845), M. Glinkos, Charles'io Gounod (1818–1893) („Faustas“), Giuseppe'is Verdi (1813–1901) („Ernani“) populiariausių sceninių kūrinių fragmentų, taip pat chorinių Ginsburgo, Vojteko Hlavačo (Glavačj) (1849–1911), M. Glinkos, kt. kūrinių. 1912 12 16 KDMMD Miesto teatre parodė P. Čaikovskio „Burtininkė“.

⁴ *Ковенский телеграф* 1904: v. s.; *Литовская Русь* 1912: v. s.; *Северо-Западный телеграф* 1914: v. s. (žinutės).

Muzikiniuose renginiuose itin pasireiškė karo kapelai ir styginių orkestrui vadovęs kapelmeisteris A. Borozdinas, K. Vesely, P. Medemas, kunigaikštis A. Širinskis-Šichmatovas, A. de Roberti, E. de Barri, A. Kromanas, A. Troickis, G. Meringas, S. Zaksas, B. Robmanas, A. Klau, akompaniatorė M. Barbašinova. Greta dramos ir muzikos renginių organizuotas Žaliakalnio rusų-ukrainiečių choras (vadovas A. Marjinas), koncertuose dalyvaudavo karinė kapela, V. Bržiosniovskio vadovaujamas balalaikininkų ansamblis (1901). Mišriam draugijos chorui vienu metu vadovavo Kauno mergaičių gimnazijos dėstytojas M. Sotnikovas⁵.

Nuodugniau patyrinęjus KMD (KDMMD) veiklą aiškėja gogoliškas to meto provincijos miesto bendruomenės vaizdas. Matyti, jog XIX a. Rusijos imperijos Šiaurės Vakarų krašto Lietuvoje bujojo ypatingas biurokratizmas, rangų hierarchija, pataikavimas valdantiesiems ir pinigingsiems. Bet koks draugijos veiksmas privalėjo būti patvirtintas, atitikti įstatus. Netikėtas, naujoviškas arba įstatų neatitinkantis veiklos posūkis turėjo būti įteisintas susirinkimo balsavimu ir protokolu. Vesta smulkmeniška buhalterija – draugijos veiklą atspindėjo net 18 buhalterinių knygų. Skrupulingai paisyta visokeriopos atskaitomybės, lenktasi garbės narių (gubernatoriaus aplinkos) nuomonei. Gavus leidimą vaidinti Miesto teatre sukurta nuodugni ložių pasiskirstymo sistema ir net konkreti schema. Nors tarp draugijos narių būta tikrų talentų, nuoširdaus atsidavimo menui, biurokratinėse vingrybėse strigęs administravimas ir bendras viešosios veiklos reglamentavimas gerokai klampino draugijos veiklą. Turint galvoje, kaip itin politizuotomis carų laiko sąlygomis buvo sudėtinga gauti leidimą bet kokiai kultūrinei veiklai, kiek biurokratinių pakopų tekdavo įveikti tvirtinant įstatus, kuriant planus, manytina, jog Kauno teatro ir muzikos puoselėtojai plušėjo sėkmingai. Įgyvendinti labdaros ir muzikinės savišvietos siekiai. XIX–XX a. sandūros draugijos veikla rodo kylančią praktinio užmojo kryptį – Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse per sezoną Miesto teatre būdavo surengiama iki dvidešimties KDMMD spektaklių ir muzikos vakarų.

KMD (KDMMD) gyvavo tuo metu, kai Kauno gubernijoje jau veikė daugybė po 1904–1905 m. neramumų stebuklingai atgijusių, tautinę muzikinę kultūrą plėtojusių draugijų – „Daina“, „Saulė“, Šiaulių „Varpas“, Panevėžio „Aidas“, Biržų „Lyra“, Marijampolės „Gabija“. Muzikavo Kauno „Blaivybės“ draugija, „Sakalo“ bendrovė, Šv. Kazimiero draugija, lietuvių ir lenkų darbininkų Šv. Juozapo draugija, zitietės (lietuvių moterų katalikių Šv. Zitos draugija), klubai. Dėl veiklos ypatumų draugijoms buvo priskiriama J. Naujalio muzikos mokykla, veikė Šv. Grigaliaus Didžiojo popiežiaus vardo vargonininkų, muzikavimui nesvetima lietuvių skaitymo mėgėjų draugijos. Šalia gyvavo muzikai neabejinga Kauno esperantininkų draugija, veikė žydų muzikos ir dramos draugijos (keletas Kaune, Šiauliuose). Energingai muzikavo Kauno profesinės (tarkime, siuvėjų, prekyvių), savišalpos, savišvietos, labdaros, krikščioniškos pagalbos

5 *Отчет Ковенского <...> общества: о. 1.; Ковенские <...> ведомости 1895; Ковенский телеграф 1904.*

nelaimės atveju draugijos, Subačiaus švietimo draugija „Šviesa“. Prieškariu Kaune, Tilmansų salėje, muzikos ir teatro vaidinimų pateikdavo prūsų lietuviai, muzikinių vakarų ir spektaklių vokiečių kalba surengdavo liuteronų bendrija – dar 1864 m. buvo suburta ir su KMD kūrybiškai bendradarbiavo Kauno vokiečių *Singverein*. Muzikinę tautinę veiklą plėtojo gimnazijos, pradinės ir privačios mokyklos, suaugusiųjų rengimo kursai, jungtiniai muzikos mėgėjų sambūriai⁶. Tautinių (ne vien lietuvių) draugijų renginiai, priešingai aptariamajai KMD, negalėjo vykti oficialiose miesto erdvėse, dėl to dažniausiai glausdavosi Tilmansų, Liaudies namų salėse, nuosavose patalpose ar kitur. Tik prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą tautiniai koncertai įvykdavo Miesto teatre, Rotušėje. Tuomet ir KDMMD surengdavo plačiajai publikai, t. y. ne draugijos nariams, prieinamų (*obščedostupnyje*) vakarų, koncertų.

Lietuvos muzikos istorijoje yra plačiai rašyta apie Vilniaus muzikos draugiją ir tautines XIX–XX a. sandūros Lietuvos, Mažosios Lietuvos, Rusijos, JAV lietuvių muzikos draugijas. Šiek tiek kitokia buvo šių chronologinių pirmtakių istorinė paskirtis. Demokratiniais pagrindais organizuotų viešųjų muzikos institucijų, visuotinio muzikinio gyvenimo subūrimas, muzikos pedagogikos pertvarka buvo ankstyvųjų muzikos draugijų tikslas. Panašią pereinamąją funkciją XVIII–XIX a. muzikos demokratėjimo kelyje, epochoms keičiantis, vykdė daugelio Vakarų ir Rytų Europos šalių (Austrijos, Vokietijos) miestų muzikiniai sambūriai. Vilniaus, Kauno muzikos mėgėjų veiklą Mažajoje Lietuvoje atitiko viešuosius koncertus palaikiusios Tilžės, Klaipėdos, Karaliaučiaus, Gumbinės, Geldapės, Įsruties muzikos bendrijos.

Mat 1848 m. Tilžėje suburtas „Dainos ratelis“ (*Gesangskränzchen*) 1852 m. jau dalyvavo Karaliaučiuje vykusioje III Prūsijos dainų šventėje. 1864 m. organizuota „Tilžės dainos draugija“ (*Sängerverein*), o 1889 m. – *Harmonieverein* ir dainos bičiulių gildija. Tilžės muzikinį gyvenimą ženkliai atnaujino kompozitorius, vargonininkas, dirigentas ir pedagogas Peteris Wilhelm Wolfas (1853–1918). Minėtos *Sängerverein* pagrindu 1874 m. įkūrus *Gemischten Gesangsverein*, 1878 m. – *Oratorienverein* ir pasitelkus bažnyčios chorą atlikta daug stambios formos J. S. Bacho, G. F. Händelio, W. A. Mozarto, R. Schumanno, F. Mendelssohno-Bartholdy, Carlo Loewe's (1796–1869), Nielso Wilhelmo Gade's (1817–1890), M. Brucho, G. Verdi, Rytų Prūsijos kompozitoriaus Konstanzo Bernekerio (1844–1906) kūrinių, organizuota vertingų abonementinių koncertų ciklą. Klaipėdoje muziką ilgą laiką puoselėjo muzikiniai *privatzirkeln*. 1786 m. įkurta, o 1811 m. viešai pasireiškusi muzikuoti mėgusių miesto šviesuolių ir muzikų profesionalų draugija (*Musikverein*) Karaliaučiaus pavyzdžiu ėmė organizuoti mokamus koncertų ciklus. Prie jos netrukus prisidėjo Klaipėdos parkuose vasaromis grieždavusi varinių pučiamųjų draugija. Itin išpopuliarėjo mėgėjų simfoniniai koncertai, amžius pabaigoje peraugę į profesionalius. 1811 m. įkurtą *Euphonie* dainos draugiją 1849 m. papildė vėliau į ženkliai muzikavusias Dainos

6 *Памятная книжка 1909–1915: приедай; Северо-Западный телеграф 1914.*

bičiulių draugiją (1886) ir *Oratorienverein* (1892) išaugęs Dainos sambūris (*Liedertafel*), būrėsi darbininkų, tarnautojų, profesinių grupių dainos bendrijos. XIX–XX a. sandūroje prisijungė „Birutės“ (1885), Tilžės lietuvių (1895), kitos tautinės dainos draugijos, chorai, vaidybos trupės – bendras muzikinis gyvenimas natūraliai peraugo į tautinį muzikos vyksmą.

Panašią muzikinės kultūros demokratinimo, sakralinės ir pasaulietinės muzikos propagavimo, muzikinės pedagogikos plėtojimo funkciją atliko anksti susibūrusios žinomos Karaliaučiaus muzikos draugijos – L. G. Rėzos bendraminčių Johanno Friedricho Dorno (1777–1845) ir Carlo Heinricho Sämmano (1790–1860) suburtos *Liedertafel* (1810) ir *Singverein* (1818), pristačiusios baroko (G. F. Händelio, J. S. Bacho), klasicistų (J. Haydno, W. A. Mozarto), XIX a. Karaliaučiuje gyvenusių ir kūrusių kompozitorių kūrybą. Ilgainiui susikūrė jungtinė *Sängerbund* (1847) ir Prūsijos Dainos sąjunga (1862), kurios centras buvęs Karaliaučius (1867). Ne mažiau reikšminga Karaliaučiaus muziko Eduardo Sobolewskio (1804–1872) 1838 m. iniciuota *Philharmonische Gesellschaft*. Tad Kauno muzikos draugija muzikiniais vakarais, koncertais ir paskutiniu ju gyvavimo tarpsniu vyravusia scenos raiška atitiko to laikmečio konkrečių kultūrinių tradicijų bei vietinių aplinkybių nulemtą situaciją⁷.

Įdomus ir spalvingas buvo XIX–XX a. pradžios koncertinis Kauno sąjūdis, tačiau teatrinis vyksmas atrodė buvęs kur kas intensyvesnis. Didžiausią publikos dėmesį aptariamam prieškario laikui traukė rusų ir vakarietiškas kinematografas – kaip žinoma, muzikuota ir to meto Kauno kinoteatruose („Oazė“, „Triumfas“, „Olimpas“). Muzika skambėjo ir reikšmingesniuose *Nikolajevskij* prospekto viešbučiuose: 1914 m. „Metropolyje“ griežė M. Folber vadovaujamas damų orkestras. Į Kauną užklydavo įvairaus profesinio lygmens teatro trupių. Repertuare klestėjo buitinė komedija, scena, vodevilis, farsas, miniatiūra, operetė, divertismentas. Itin mėgti scenos veikėjus publikai artimiau pristatantys labdaros arba proginiai benefisai. Tačiau pasitaikydavo, ypač tai pasakytina apie dramos repertuarą, mėgėjiškoje provincialumo terpėje atkakliai plėtojusių meniškai turiningą literatūrą, dramą. Šalia V. Nemirovičiaus-Dančenkos, Michailo Arcybaševio (1878–1927), Aleksandro Sumbatovo-Južino (Sumbatišvilio, 1857–1927), Sergejaus Naidionovo (Aleksejevo, 1868–1922), Jevtichijaus Karpovo (1857–1926), Pierre'o Louiso (1870–1924), Eugène Brioux (1858–1932) statyta F. Dostojevskio, A. Čechovo, A. Gribojedovo, N. Gogolio, A. Ostrovskio, L. Tolstojaus, I. Turgenevo, Beaumarchais, V. Sardou, E. Zola, Karlo Ferdinando Gutzkovo (1811–78) („Uriel Acosta“), Gerharto Hauptmanno (1862–1946), Hermanno Heyermanso (1864–1924) veikalai. Repertuarą bandyta formuoti lanksčiai – atsižvelgiant į vietinės publikos lūkesčius: rodyta lenkų autorių (H. Sienkiewicziaus, S. Przybyszewskio), taip pat Jakovo Gordino (1853–1909), Hermanno Sudermanno (1857–1928) („Heimat“) kūryba. Atvykdavo

7 Schwarz 1988: 115–121.

rimtesnę rusų ir vakarietišką XIX a. operą atveždavusios trupės. Tuo pakiliu viešojo teatro laiku ir KDMMD rado sau tinkamą vietą, rinkosi XIX a. Kauno teatrinio gyvenimo kontekstui nesvetimą repertuarą⁸.

Taigi kokia buvo muzikinė KMD (KDMMD) gyvavimo terpė? Ar draugija veikė begarsėje, bekultūroje, vien gastroliuojančiųjų ir mėgėjų skaidrinamoje erdvėje? Anaip-tol. Kauniečių muzikinių interesų spektrą, nepasitaikius iškalbesnių memuaristikos šaltinių, puikiausiai atspindi žinomų Lietuvos leidėjų Zavadskių knygyno Kauno skyriaus (veikė 1882–1915 m. ir aptarnavo platesnį regioną) muzikinės pasiūlos pavyzdys. Tarp aptariamu laiku konkrečiai užsakomos muzikinės literatūros – itin daug edukacinio pobūdžio leidinių. Tai chrestomatinė ir šiandien muzikos instrumentų moksle efektyviai naudojama literatūra: Carlo Czerny (1791–1857), Friedricho Kuhlau (1786–1832), Johanno Baptisto Cramerio (1771–1858), Muzio Clementi (1752–1832), Franzo Hünteno (1793–1878), Ernesto Köhlerio (1849–1907) kūriniai fortepijonui, Francesco Lamperti (1813–1892), Giuseppe's Concone (1801–1861) vokalo kūriniai, Ferdinando Carulli (1770–1841) gitaros, Jacques'o Mazas'o (1782–1849) smuiko vadovėliai, populiarūs Karolio Studziński (1828–1883) *Muzikos pagrindai* (*Zasady muzyki*, 1869), daugybė kitų autorių leidinių, muzikos žodynėlių, žinynų, kalendorių, muzikinės periodikos. Labai paklausu buvo sakralinės muzikos literatūra – Kauno gubernijos miestų, miestelių, bažnytkaimių vargonininkai pageidavo daug vargonų vadovėlių, kūrinių pamaldoms. Tarp autorių vyravo Augusto Freyerio (1803–1883) muzika vargonams ir žinoma *Praktyczna szkola na organy*, Jano Galiczo *Muzyka organowa* (1879), Josepho Grimmo, Józefo Krogulskio (1815–1842), Józefo Nowakowskio (1800–1865), Romualdo Zientarskio (1829–1874), Józefo Elsnerio (1769–1854), S. Moniuszkos, G. Rossini, mažiau populiarių autorių vadovėliai, mišios, giesmės. Seminaristas klierikas Brazys 1898–1900 m. į Kauną (!) užsisakinėjo periodinę *Musica sacra*⁹. Iš instrumentinės muzikos išskirtina muzika fortepijonui ir jam pritaikyti perdirbiniai. Pirmenybė teikta kompozitoriams romantikams – mėgti F. Chopinas, F. Mendelssohnas-Bartholdy (ypač „Lieder ohne Worte“), R. Schumannas, F. Lisztas, C. M. Weberis, Maurice'as Moszkowskis (1854–1925), būta J. Brahms'o („Ungarische Tänze“) kūrinių, pasitaikydavo ir ankstesnių epochų kompozitorių – W. A. Mozarto, L. van Beethoveno, Jean'o Philippe'o Rameau (1683–1764), J. S. Bach'o muzikos užsakymų. Daug pirka virtuozinės fortepijono muzikos literatūros – Friedricho Wilhelmo Michaelio Kalkbrennerio (1785–1849), Henri Hertzo (1803–1888), įvairių autorių pjesių. Smuiku griežusieji dažnai pageidavdavo Charles'io Auguste'o de Bériot (1802–1870) opusų ir smuiko mokyklos, A. Kątskio, Henryko Wieniawskio (1835–1880), Heinricho Wilhelmo Ernsto (1814–1865), Pierre'o Rode (1774–1830) kūrinių, populiarūs buvo Adolfsono (Adolfo Sonnenfeldo, 1837–1914) parengti smuiko ir fortepijono rinkiniai. Gitaristai mėgo

8 *Литовская Русь* 1912; *Северо-Западный телеграф* 1914.

9 Periodinių leidinių <...> registravimo knyga: 67.

rusų autorių ir Marko Sokołowskio (1818–1884) pjeses. Kamerinei instrumentinei muzikai atstovavo J. Haydno Trio ir kvartetai („Berühmte Quartette“). Iš kamerinės ir simfoninės muzikos galima išskirti W. A. Mozarto operų uvertiūras, L. van Beethoveno V simfoniją ir uvertiūrą „Egmontas“, C. M. Weberio uvertiūras, Henri Ghys (1839–1908), Émile’io Paladilhe (1844–1926) kūrinis, kartą kitą užsakyta šis tas R. Wagnerio (proginė muzika op. 36). Tarp gausių vokalinės muzikos autorių populiariausi buvo A. Rubinsteinas, P. Čaikovskis, M. Glinka, F. P. Schubertas, S. Moniuszko, R. Schumannas. Pageidauta S. Moniuszkos, G. Donizetti, G. Verdi, W. A. Mozarto, Ch. Gounod, G. Rossini, A. Dargomyžskio, A. Rubinsteino, M. Glinkos operų numerių. Populiariosios muzikos terpėje pirmavo J. Straussas (sūnus), Karlas Millöckeris (1842–1899), Franzas von Suppé (1819–1895), Alphonsas Czibulka (1842–1894), Ionas Ivanovici (1845–1902). Stebina anuometinis Josepho Bayerio (1852–1913) populiarumas. Prekiauta vietinių autorių kūriniais – Kauno muzikinės kultūros kontekste visų pirma minėtinas Volfas Vasilis Ebanas (1832–1888) (pateikta „Dances“, „Traumerei–Walzer“, „Aleksander–Walzer“, „Le moulin“, „Promenade“, Polka). Itin reikšminga, jog prekiauta ir lietuviška muzikine literatūra. XIX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais lietuviai knygynuose, kaip žinoma, tegalėjo rinktis populiarią tikybos, šviečiamąją, namų apyvokos literatūrą – visa kita skaityta kitomis (dažniausiai – lenkų, vokiečių) kalbomis. Tačiau prekiauta lietuvių dainynais – itin populiarūs buvo Antano (1819–1880) ir Jono (1815–1886) Juškų „Svotbinė rėda“ (1880) ir trys „Lietuviškų dainų“ tomai (1880–1882). Taip pat platinti lituanistikos leidiniai vokiečių kalba – Frydricho Kuršaičio (1806–1884), Augusto Schleicherio (1821–1868) sudaryti vadovėliai, žodynai, rinkiniai, lietuvių dainos (veikiausiai L. Rėzos parengtos (1825) *Litthauische Volkslieder*)¹⁰. Akivaizdu, jog įvairios muzikinės literatūros pageidavo Kauno dvasininkija, mokytojai, aplinkinių dvarų gyventojai, gubernijos miestų ir miestelių inteligentai, smulkūs prekeiviai. Natomis XIX a. Kaune prekiaavo ir Ossowskių, Wilhelmo Müllerio, kiti knygynai.

Taigi KMD (KDMMD) veikla truko per penkiasdešimt XIX–XX a. metų. XIX–XX a. sandūroje į kultūrinę viešumą vis labiau veržėsi šimtmetį slopinta lietuvių tautinė muzikinė kultūra, o jos sancaupos vieta, istorinėms aplinkybėms susiklosčius, ilgainiui tapo Kaunas. Greta tebetęsta kitatautė miestiškoji atlikėjų muzikinė kultūra. Pakitus politinei padėčiai, Lietuvai įgijus nepriklausomybę, iškart įkurtos visos reikiamos muzikinės institucijos – operos ir baleto teatras, simfoninis orkestras, vėliau – radiofono orkestras, organizuotas nuoseklus muzikos mokymas. Lietuvos istorinės raidos radikalūs politiniai, socialiniai pokyčiai trikdė nuoseklų muzikinių tradicijų virsmą, tad Nepriklausomybės laikų muzikinę kultūrą formavo daugelis įplaukų. Konkreti jungtis, siejusi valstybingumo dvidešimtmečio ir ankstesnių laikų muzikinę kultūrą, buvo pedagoginių mokyklų įtaka. Tai Lietuvos dainininkus

¹⁰ Zavadskių <...> knyga: 1–289.

išugdžiusios italų, rusų (daugiausia Sankt Peterburgo, Maskvos), JAV aukštosios ir aukštesniosios muzikos mokyklos. Atlikėjus instrumentininkus parengusios rusų (Sankt Peterburgo, Maskvos, Odesos, Minsko, Jekaterinburgo (kapelmeisteris Aleksandras Sviatikas)), lenkų (Varšuvos), taip pat Vakarų ir Rytų Europos (Leipzigo (žinomas smuikininkas Mykolas Leškevičius), Berlyno, Paryžiaus (vokalistas Kazys Smilgevičius), Prahos (smuikininkas Chaimas Ceitelis), Talino (Valstybės operos valtorininkas Leonas Vilkauskas), Rygos, Liepojos, Tilžės, Klaipėdos) aukštesniosios ir privačios muzikos mokyklos Lietuvos muzikinę kultūrą pasiekė per operas, simfoninio, radiofono orkestrų ir mažosios scenos muzikus. Šiame kontekste itin minėtini „Metropolio“ (čia, be kitų, saksofonu ir fleita muzikavo Sankt Peterburgo muzikos mokyklą baigęs Stasys Lupeika, g. 1896), „Versalio“, „Laisvės“ restoranuose (pastarojo griežėjas Bronius Motiekaitis nurodo mokėsis Odesos konservatorijoje), Perkausko cukrainėje, kavinėse „Monika“, „Chat Noir“, kine „Odeon“ darbavęsi muzikai, ypač įvairia veikla garsėjo Stupelių, Hofmeklerių, Finkų šeimos. Verta pastebėti, jog kai kurie muzikai mokėsi Maskvoje, Berlyne, Varšuvoje, kitų muzikavimą lėmė iš kartos į kartą perduodami įgūdžiai arba konkreti praktika simfoniniuose bei teatrų orkestruose, restoranuose (Maskvos filharmonijoje ir restoranuose grojo žinomas kapelmeisteris Dmitrijus Stupelis (g. 1866), Didžiajame – Valstybės teatro fleita Julius Blonskis (g. 1878))¹¹. Taip pat neatmestina, jog daugelio muzikų stygininkų profesionalumą grindė ženklios vietinės tautinės (žydų) muzikavimo tradicijos, užtikrinusios sėkmingą vėlesnę šios atlikėjų meno rūšies sklaidą.

Reikšmingas Vilniaus muzikos mokyklos įnašas – joje bent kiek pasimokė nemaža dalis Kauno muzikų. XX a. pradžioje labai svarbios buvo privačios muzikos mokyklos. Minėta, jog Kaune tuo metu veikė S. Volovičiaus, T. Ippo (joje dirbo aktyviai koncertavusi Helena Łopuska (būsima Wylerzyńska), T. Ippo, T. Zavadskis, Jakovas Gechtmanas) mokyklos, privatūs M. Faino (smuiko), E. Janickienės (fortepijono) kursai, buvo siūlomos fortepijono, fleitos, teorinių dalykų pamokos, S. Šimkus skaitė šviečiamąsias muzika iliustruojamas paskaitas. Atskirai minėtinas muzikavimas caro laikų karo kapelose. Mat nemažai būsimų nepriklausomos Lietuvos muzikų XX a. pradžioje ėjo karo tarnybą, o per Pirmąjį pasaulinį karą buvo nublokšti į Rusijos gilumą. Kai kurie (smuikininkas Stasys Gureckis, perkusininkas Jonas Zinkevičius) įsidarbino žinomoje Maskvos Zimino operoje, vėliau režisieriaus Antano Sutkaus (1892–1968) buvo pakviesti dirbti tautinėje operoje, taip pat griežė Lietuvos kariinėse ir tarnautojų (gaisrininkų) kapelose¹². Vargonininkus nuo seno rengė Lietuvos dvarų mokyklos, Varšuvos muzikos institutas, Kauno arkikatedros, J. Naujalio ir kt. kursai, vakarietiškos mokyklos – dėl vargonų muzikos autonomiškumo ir ne-nutrūkstančių atlikimo, pedagoginių tradicijų ši Lietuvos muzikinės kultūros sritis dar iki Nepriklausomybės buvo itin stipri. Chorinis draugijų muzikavimas atliepė

11 Lietuvos artistų <...> bylos: *a. l.*

12 Valstybės teatro <...> bylos: *a. l.*

lietuvių tautines tradicijas, o aptariamam laikui buvo kildinamas romantinio tautinio atgimimo, tad itin klestėjo.

Šiokią tokią „duoklę“ – keletą Valstybės operoje (vėliau simfoniniuose orkestruose) įsidarbinusių muzikų – teikė dvarai, kurių atlikėjiškas jėgas, kaip ir materialų muzikinį turtą, istorijos įvykiams lėmus, pasisavino Lenkijos, Rusijos, JAV muzikinė kultūra. Negalima pamiršti, kad XIX a. Lietuvos dvaruose gyvavo aukštesniųjų mokyklų statusą įgijusios (Rietavo, Rokiškio) muzikos mokyklos¹³, turėjusios ne vien konkrečią, bet ir platesnę kultūrinio tęstinumo reikšmę. Tarp Nepriklausomybės dvidešimtmečio atlikėjų būta ir Kauno privačiose mokyklose besimokiusių (Špileriai ir kiti), carinio Kauno karinėse kapelose, Miesto teatre griežusių muzikų.

Valstybingumo dvidešimtmečio muzikinę kultūrą parengusius kultūrinius dėmenis papildė kaimyninių tautų muzikinės įtakos. Lietuvoje keletą amžių gyvavusias lenkų muzikines tradicijas tebetęsė lenkišku tapęs Vilniaus kraštas. Tautinio atgimimo lietuvių ir XIX a. lenkų muzikinę kultūrą itin siejo dvarų ir viešojo teatro išpuoselėtas muzikinis repertuaras – muzikinė komedija, vodevilis, operetė. Nors tautinio priešaušrio metais Kauno viešasis teatras iš esmės buvo rusiškas, šalia jau kūrėsi lietuvių (ir kitų) tautinis, dar buvo menamas ir lenkų teatras. 1905 m. žinomo Kauno knygyno savininkas Jakóbas Ossowskis Kauno gubernijos gubernatoriui perdavė Varšuvos artistų pageidavimą Miesto teatre lenkų kalba suvaidinti (?) Giacomo Orefice (1865–1922) operą „Chopinas“ (1901), tačiau jiems atsakyta – esą dar neaišku, ar leistini vieši lenkų vaidinimai¹⁴.

Minėtinas itin reikšmingas Vilniaus, Kauno, Šiaulių muzikų vokiečių repertuaras. Carų laikmečio muzikinėje Kauno ir Kauno gubernijos panoramoje nemažai vokiečių muzikų – gimnazijų pedagogų, tarnautojų, dvarų bei miestų sambūriuose griežusių atlikėjų. Mokyklų, gimnazijų mokytojai vokiečiai neretai kameriniuose ansambliuose muzikuodavo, labdaros koncertuose plėtojo savitą repertuarą. Pirmojo pasaulinio karo metais Kaune trumpai gyvavusi vokiečių muzikinė kultūra tradicijų neišplėtojo, tačiau liudijo aktualų repertuarą. Dar iki carų šimtmečio gausus vokiečių muzikų dalyvavimas Lietuvos muzikiniame gyvenime tęsėsi ir Nepriklausomybės laikais, taip pat ir muzikų čekų.

Atskirai aptartinas tautinės muzikinės kultūros priešaušrio skirsnis – rusų muzikos ir teatro poveikis Valstybės operos, baletos, simfoninių koncertų repertuaro formavimo principams ir kūrybinei praktikai. Net jei šiuo atveju atmesime Sankt Peterburgo, Maskvos mokyklų įtakas ir reikšmingą lietuvių dainininkų buvimą XX a. pradžios

13 Dvarų muzikos mokyklų auklėtinių mokslo cenzas ir profesinis likimas labai įvairūs: žinomas kompozitorius Emerikas Gailevičius (Dovydo ir Rachelės Davidovičiūtės sūnus, gimė ir krikštytas 1874 m. Naujojoje Žagarėje) Rietavo dvare mokėsi vargonų, kontraboso, klarneto specialybių, aukštuosius kapelmeisterio ir kompozicijos mokslus ėjo Varšuvoje ir Maskvoje, tarnavo Maskvos operoje, vėliau – Valstybės teatre; jo vyresnysis brolis Cezarijus (Cezaris, g. 1869) 1884–1890 m. Rietave mokėsi muzikos, dirbo trimitininku (Lietuvių artistų <...> bylos, b. 148, l. 11; Joniškio <...> knygos, b. 13, 28).

14 *Северо-Западное слово* 1905: v. s.

Rusijos scenose, minėtinas išlikęs ir akivaizdžiai pasireiškęs (taip pat carinio Kauno sąlygomis įgytas) kūrybinio bendradarbiavimo su rusų opera įprotis, laidavęs daugelio rusų dainininkų, režisierių, šokėjų gastroles ir ilgesnį darbą Valstybės teatre, taip pat rusų tautinio repertuaro pasirinkimą, ypač Nepriklausomybės sklandos pradžioje.

Sovietų laikais carų šimtmečio muzikinė Lietuvos kultūra apibūdinta bendriausiais bruožais, vienpusiškai pabrėžiant atitinkamus jos aspektus. Šiandien Lietuvos rusų kultūra turi savo tyrinėtojus. Tačiau įdomūs ir lietuvių bei rusų praeities muzikiniai sąlyčiai, ypač gilesnio integralumo reiškiniai. Tarkime, itin spalvinga Lietuvos Zubovų muzikinė veikla. Grafas Platonas Zubovas (1767–1822) XVIII–XIX a. sandūroje čia atkako su nuosavais muzikais, pats griežė smuiku, laikė vertingų (Amati, Guarneri) instrumentų. Ir vėliau šeimos aplinkoje ženkliai muzikuota. XIX a. leidėjai Zavadskiai nuolat siūsdavo Zubovams natas: kartą pateikta anuomet populiaraus Bartolomeo Campagnoli (1751–1827) *7 divertissements*, op. 18 ir *30 preludes dans tous les differens tons*, op. 12 smuikui, Karolio Lipinskio (1790–1861) Variacijos smuikui ir orkestrui, op. 7, André Georges'o Onslow (1784–1852) I–V Sonatos smuikui, op. 11 ir L. van Beethoveno mokinio Ferdinando Rieso (1784–1838) *Trois airs russes variés*, op. 72¹⁵. Ir XIX–XX a. sandūroje Lietuvos Zubovai ir muzika buvo neatsiejami. 1904 m. Šiauliuose, grafo Zubovo sode, vykdavo perpus mėgėjiški labdaros spektakliai (statytos ir A. Ostrovskio pjesės), griežė Šepšelevičiaus, Šumano vadovaujamas orkestras, karinė kapela, muzikuodavo choras. Tarp atlikėjų būta skirtingų visuomenės sluoksnių, įvairios tikybos asmenų (talentu pasižymėjo aktorė Ademaitis). XX a. pradžioje Zubovų dvaruose (Bubiuose, Ginkūnuose, Naisiuose, Medemrodėje, Dabikinėje) veikė privačios mokyklos, kuriose mokė lietuviai mokytojai. Arba vėlgi sužinome, jog 1912 m. Kauno Inteligentų klube koncertavęs (07 13) Juozas Babravičius (1882–1957) buvo pristatomas kaip Šeremetjevų teatro solistas¹⁶, o 1907 m. Vilniuje, Miesto salėje, griežė (10 16, 18) šio teatro orkestras¹⁷.

Carų laikmečio sąlygomis gyvavusi ir rusų muzikinei bei teatrinei kultūrai atstovavusi įvairiatautė Kauno muzikų draugija glaudžiai siejosi su rusų kultūros tradicijomis. Nors carinio ir nepriklausomo Kauno tiesioginių muzikinių jungčių ne tiek daug, tarp draugijos narių vis dėlto matyti tarpukario muzikos veikėjų pavardžių – Ippai, Odle, kiti. Akivaizdūs ir muzikinio bei dramos repertuaro tęstinumo epizodai. Istorijos vingiuose be ženklų sunykusi KMD vis dėlto liko muzikinio paveldo kontekste. Tad muzikinėje Nepriklausomybės kultūrą parengusioje plotmėje būta tvirtų tęstinių tradicijų ir neramaus istorijos laiko į nebūtį negrįžtamai pastūmėtų, tačiau savitai ženklių reiškinų.

15 Leidėjų Zavadskių <...> dokumentai: 1–72.

16 *Литовская Русь 1912: v. s.* (žinutės).

17 *Понедельник 1907: v. s.*

Išvados

Visų pirma KMD buvo itin charakteringa keliatautės, įvairialypės, daugelio profesinių patirčių, tradicijų ir siekių XIX–XX a. pradžios muzikinės Lietuvos kultūros sudėtinė dalis. Šios kultūros terpėje anuomet rutuliotas lietuvių, lenkų, rusų, žydų, vokiečių, kitų tautų muzikinis sąjūdis sudarė Nepriklausomybės dvidešimtmečio lietuvių ir lietuvių kalba prabilusios tautinės profesionaliosios muzikinės kultūros priešistorę.

Rusijos imperijos provincijos miestų muzikos draugijų pavyzdžiu suburta KMD reprezentavo XIX a. II pusės tipiską demokratėjančios muzikinės kultūros reiškinių – pusiau mėgėjišką muzikos meno mylėtojų bendriją. Globusi valdininkus, kariškus, tarnautojus, itin pasiturinčius kauniečius, Kauno gubernijos dvarų gyventojus, draugija balansavo tarp įvairių socialinių ir tautinių grupių, siejo jas. Kultūriniais tikslais ir sudėtimi ji skyrėsi nuo XIX–XX a. sandūros tautinę kultūrą puoselėjusių demokratinių draugijų, o jos paskirtis – pereinamoji istorinė.

Pakankamai išplėta, ilgai besitęsusi ir beveik be pėdsakų istorijos praeitin nuėjusi KMD veikla Lietuvos istoriografijai pateikia papildomų faktų integravimo užduočių. Paveldo požymių šįkart mažiau nei bet kuriuo kitu žinomu Lietuvos muzikinės kultūros istorijos atveju. Tačiau sankirtų esama, o tai dar kartą įrodo, kokie glaudūs ir neatsiejami ryšiai saistė Lietuvos muzikos istoriją, kurioje būta ir KMD.

Gauta 2010 05 20

Parengta 2010 06 15

Šaltiniai ir literatūra

1. Joniškio dekanato metrikų knygos, 1869, 1874. *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – *LVIA*). F. 669. Ap. 12. B. 13, 28.
2. Leidėjų Zavadskių 1821–1822 m. prekybos natomis dokumentai. *LVIA*. F. 1135. Ap. 7. B. 74. L. 1–72.
3. Lietuvos artistų muzikų profesinės sąjungos asmens bylos, 1926–1940. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*. F. 1078. Ap. 2. B. 138–178.
4. Periodinių leidinių, Zavadskių pateiktų užsakovams, registravimo knyga, 1895–1901. *LVIA*. F. 1135. Ap. 7. B. 222. L. 67.
5. Schwarz, W. Musikgeschichte Ostpreussens. *Die Musik der Deutschen im Osten Mitteleuropas*. Bd 3. Dülmen: Laumann, 1989. 105–134.
6. Valstybės teatro tarnautojų asmens bylos, 1920–1940. *Lietuvos literatūros ir meno archyvas*. F. 101. Ap. 4. B. 1–232.
7. Visockis, V. Rusų muzikos draugijos Vilniuje. *Menotyra*. 1977. VII: 80–89.
8. Zavadskių Kauno skyriaus knygyno 1882–1888 m. apskaitos knyga. *LVIA*. F. 1135. Ap. 7. b. 177. L. 1–289.
9. *Ковенские губернские ведомости*, 1895 (korespondencijos, žinutės).
10. *Ковенский телеграф*, 1904 (korespondencijos, žinutės).
11. *Литовская Русь*, 1912 (korespondencijos, žinutės).
12. *Отчет Императорского русского музыкального общества <...>*. С. Петербург, 1911.
13. *Отчет Ковенского музыкального общества за 1900–1901 сезонный год <...>*. Ковна, 1901.
14. *Памятная книжка Ковенской губернии*, 1909–1915 (priedai).
15. *Понедельник*, 1907 (korespondencijos, žinutės).
16. *Северо-Западное Слово*, 1905 (korespondencijos, žinutės).
17. *Северо-Западный телеграф*, 1914 (korespondencijos, žinutės).

Laima Kiauleikytė

The Kaunas Musical Society and the context of Lithuanian musical culture

Summary

The article deals with the activities of the Kaunas Musical Society at the turn of the 19th and 20th centuries. An attempt is made, at least in part, to evaluate the place this society takes in the Lithuanian music history and to describe the range of its cultural ability in the predawn of the Lithuanian national music spread. The publication reveals new facts of Lithuanian musical life at the turn of the 19th and 20th centuries and gives a particularization of the already published ones, with reference to the context which is as detailed as possible in the factographic and generalizing aspects. The literature that was scarcely studied is used. Scientific research methods such as historiographical, comparison and synthesis are applied. It is stated that the Kaunas Musical Society was a particularly characteristic part of the multinational Lithuanian musical culture of various professional experiences and aspirations of the 19–20th centuries. It united inhabitants of Kaunas and Kaunas province from various social layers and differed in its cultural aims from the democratic societies that cherished national music. A relation is shown between the Kaunas Musical Society and the musical culture of the twenty-year Independence period.

KEY WORDS: musical society, musical life, 19th century, North-West of the Russian Empire, Kaunas, music, theatre, musical entertainment